

ВИСВІТЛЕННЯ ПРОБЛЕМАТИКИ ТЕОРІЇ ЛІНГВОАКСІОЛОГІЇ НА СТОРІНКАХ ЖУРНАЛУ «МОВОЗНАВСТВО»: АСПЕКТУАЛЬНИЙ ОГЛЯД ЛІНГВІСТИЧНИХ СТУДІЙ

У статті репрезентовано аспектуальний огляд наукових розвідок журналу «Мовознавство», присвячених проблемам лінгвоаксіології. Висвітлено ракурси дослідження категорії оцінки в лінгвістичних студіях на сторінках часопису.

Ключові слова: лінгвоаксіологія, мовна категорія оцінки, журнал «Мовознавство».

Журнал «Мовознавство» — науково-теоретичний часопис Інституту мовознавства ім. О. Потебні й Українського мовно-інформаційного фонду НАН України, що виходить з 1967 року й репрезентує широкий спектр актуальних лінгвістичних питань: проблеми загального, слов'янського, германського, романського, балтійського, тюркського та фіно-угорського мовознавства. Належну увагу на сторінках видання приділено розвідкам з української мови, особливо в аспекті її зв'язків з іншими мовами, питанням мовної ситуації в Україні. Журнал знайомить читачів з новими українськими та зарубіжними виданнями, висвітлює основні події мовознавчого життя в Україні та за її межами: на його сторінках репрезентовано матеріали наукових конференцій з актуальних лінгвістичних проблем, опубліковано доповіді на Міжнародних з'їздах славістів¹ та ін.

До актуальних напрямів сучасного мовознавства, проблем якого торкаються автори зазначеного наукового видання, належать питання лінгвоаксіології — лінгвістичної теорії цінностей, що займається вивченням відображення в мові ціннісних аспектів буття. Дослідження аксіологічних особливостей функціонування мовних одиниць має давню традицію. Опрацювавши статті журналу «Мовознавство», присвячені питанням моделювання аксіологічних смислів, доходимо висновку, що вчені розглядають і загальні питання категорії оцінки, і аналізують конкретні засоби її вираження.

Дистрибуція «емоційне — неемоційне», як відомо, «має глобальний характер, вона послідовно проходить через усі сфери комунікації»². Категорія оцінки універсальна. Носієм якої б мови не був комунікант, йому притаманне аксіологічне ставлення до адресата, до кожної конкретної ситуації спілкування й довкілля загалом. Універсальність оцінки дає підстави припускати «спільність її прагматичних і семантичних особливостей у різних мовах»³.

¹ Мовознавство.— <https://movoznavstvo.org.ua/pages/pro-zhurnal.html>.

² Таран (Майданович) Т. В. Принципи поцінування емоційно-експресивного синтаксису української барокової проповіді // Мовознавство.— 1993.— № 6.— С. 48.

³ Федотова О. І. Комунікативно прагматична типологія оцінних речень // Там же.—1988.— № 3.— С. 70.

У науковій літературі досі знаходимо суперечливі погляди вчених щодо співвідношення понять «оцінка», «емоційність» та «експресивність». Автори деяких, опублікованих у «Мовознавстві» статей (70–90 рр. ХХ ст.), як видається, припускаються не зовсім точного їх уживання, пор.: «При зіставленні *експресивно нейтральних* назв <...> та *експресивно забарвлених* <...> впадає в око, що останні здатні передавати ширшу інформацію, семантично більш значимі, ніж *експресивно нейтральні* слова. Причини більшої вагомості *оцінних слів* пов'язані із своєрідністю їх семантики» (тут і далі курсив наш. — О. Х.)⁴; «Емоційні процеси, відображені в барокових проповідях, тісно пов'язані з інтелектуальним началом людської свідомості. Щодо механізму *експресивності*, то він має дві на перший погляд несумісні властивості: підкреслює інтелектуальність та алогічність мовлення. <...> Виходячи з того, що будь-яка мовна одиниця може бути визначена як *потенційно емоційна* чи *неемоційна*, хотілося б уточнити наше розуміння поняття *експресивності*»⁵; «Прикметник *bed*, будучи основним *оцінним словом* досліджуваного поля, разом з тим не є *емоційним*, бо позбавлений об'єктивного *емоційного змісту*»⁶. Уточнимо співвідношення згаданих термінів. Слово *емоційний* «має значення викликаний емоціями: той, що виявляє емоції, тобто проявляє душевні переживання, почуття гніву, печалі, радості»⁷. Кожна емоція є позитивною чи негативною, отже, має оцінний характер. *Експресивний* «слід розуміти як виразний, наділений експресією», експресивні мовні одиниці «посилують вплив на думки й почуття читачів чи слухачів»⁸. Отже, емоційність не завжди експресивна, а експресія породжується не лише емоціями.

Поліфункціональність і семантична місткість об'єкта оцінки, зазначає С. Проскуркіна⁹, зумовлюють його особливий статус серед інших об'єктів. Цього статусу йому надає оцінне судження, специфіка якого полягає в багатоступінчатості породження. А отже, оцінка є категорією вищого рівня, ніж власне пізнання, вона містить у своїй структурі результат пізнання як об'єкт, тому предметом оцінки стають не самі речі, а властивості й відношення речей, факти й ситуації, пізнані людиною. Об'єкт оцінки — складне й багатоаспектне явище. З одного боку, це результат попереднього пізнання (пізнання властивостей і відношень речей), з другого, — предмет подальшого пізнання (оцінки). Незважаючи на всі відмінності мовних одиниць, що маніфестують об'єкт, у них є багато спільного й своєрідного, що дає змогу кваліфікувати цей компонент як особливу логіко-лінгвістичну одиницю.

Оцінне судження репрезентується в мові у вигляді предикатного висловлення, позицію аргумента (об'єкта) в якому заміщає включений предикат (раніше пізнане). У ролі об'єкта оцінки, на думку дослідниці, можуть виступати тільки предикатні знаки (наслідок здійсненої предикації) чи предикатне висловлення (напр.: *Розум — це добре; Те, що він розумний, добре*). У проце-

⁴ Жаркова Л. П. Емоційно-оцінні назви осіб у системі художньо-зображальних засобів мови // Там же.— 1970.— № 2.— С. 77.

⁵ Таран (Майданович) Т. В. Зазнач. праця.— С. 47.

⁶ Пазич Н. В. Лексичні засоби вираження негативної оцінки (на матеріалі сучасної англійської мови) // Там же.— 1984.— № 6.— С. 70.

⁷ Дорошенко С. І. Граматична стилістика української мови.— К., 1985.— С. 11–12.

⁸ Там же.— С. 12.

⁹ Проскуркіна С. М. Семантико-функціональні особливості об'єкта оцінного висловлення // Мовознавство.— 1992.— № 4.— С. 59–62.

сі породження оцінного судження відбувається перетворення предикатного висловлення на аргумент іншого предикатного висловлення, який, до того ж, виконує функцію суб'єкта судження.

Оцінні значення, як відомо, можуть виражати одиниці різних рівнів, що висвітлено в сучасних лінгвістичних працях. Огляд статей журналу «Мовознавство» подаємо за рівнями досліджених у них одиниць. Для опису було обрано статті, у яких предметом аналізу стали саме оцінні особливості проаналізованих засобів. Крім цього, деякі автори, зосереджуючись на інших галузях мовознавства, торкаються й окремих аспектів лінгвоаксіології, тобто застосовують міждисциплінарний підхід у вивченні лінгвістичних одиниць.

Фонетичний рівень. Метою експериментально-фонетичного дослідження С. Колимби¹⁰ є порівняльне вивчення акустичних характеристик нейтральних та емоційно-насичених мовних одиниць, що виражають гнів, а також визначення найістотніших особливостей, властивих різним його відтінкам. Матеріалом аналізу стали 102 фрагменти текстів українських драматургів, що передають різні відтінки гніву. Досліджувані мовні одиниці, начитані диктором, піддано авторській обробці з метою відбору для електроакустичного аналізу тільки тих фраз, що найадекватніше виражають відтінки гніву (незадоволення, роздратування, обурення, гнів, лють). Як основні інтонаційні засоби вираження емоційності в українській мові дослідник виділяє мелодійний, силовий та темпоральний фактори в їхній складній взаємодії. Наприклад, темпоральний фактор завжди наявний під час оформлення емоційності фрази, оскільки емоційність досягається або прискоренням темпу (властиве переважно групі незадоволення — роздратування) або уповільненням (воно більш характерне для сильних емоцій). На підставі проведених досліджень С. Колимба робить висновок, що головна роль в оформленні емоційності належить мелодійному фактору, причому мелодійні засоби залежать від відтінку емоції. Наприклад, для слабкої емоції (незадоволення — роздратування) характерне зберігання мелодійного контуру нейтральної фрази на тлі незначного збільшення (або зменшення) висотного рівня мелодійних змін основного тону. У фразах, що виражають сильну емоцію, спостерігається ускладнення мелодійного контуру з перенесенням мелодійної кульмінації на наголошений склад (логіко-емоційний центр фрази).

Подальше дослідження інтонаційної будови мовлення на основі експериментальних методів, що охоплює більший за обсягом лінгвістичний матеріал (204 мовні одиниці), відображено в іншій статті С. Колимби¹¹. У процесі аналізу здійснено математичне оброблення кількісних показників акустичних характеристик досліджуваних фраз (рівень частотної кульмінації фрази, її частотний діапазон, частотні інтервали наголошеного складу та завершення, пікова амплітуда й тривалість фрази та наголошеного складу). Дослідник диференціював слабкий і сильний ступені гніву: слуховий ефект емоції гніву та його відтінків досягається, як правило, спільною дією частотних, силових і темпоральних змін в акустичних характеристиках емоційних висловлень порівняно з відповідними нейтральними.

¹⁰ Колимба С. М. Роль акустичних характеристик в емоційно-насиченому мовленні // Там же.— 1973.— № 2.— С. 57–62.

¹¹ Колимба С. М. До питання про взаємодію акустичних засобів емоційного мовлення // Там же.— 1977.— № 1.— С. 73–75.

Лексико-семантичний рівень. Найпоширенішими засобами вираження оцінки є, звичайно, лексичні одиниці, дослідження яких переважають і на сторінках журналу «Мовознавство». У сучасній українській мові шар емоційно-оцінної лексики досить різноманітний. Так, Л. Жаркова¹² зосереджується на аналізі групи емоційно-оцінних назв осіб, серед яких насамперед виділяє ті, що передають широку гаму людських почуттів: симпатію, ласкаву прихильність, захоплення, зворушеність або, навпаки, несхвалення, недоброчливість, незадоволення, обурення (*роботяжка, ентузіаст, подвижник, бідняка*). У деяких оцінних назвах приховане глузування замасковане зовнішньою позитивністю (*багатознайко, грамотій, борзописець*), в інших відчувається неприйняття або й осуд окремих рис характеру людини (*підлизник, пристосуванець, міщанин, халтурник*). Дослідниця детально описує ілюстративний матеріал — назви-характеристики, що розкривають позитивні або негативні риси людської вдачі, поведінки, діяльності, назви посад, племен і народностей, іграшок та механізмів, осіб за фахом і родом занять. Аналізуючи функції досліджуваних одиниць у реченні, авторка наголошує, що контекст впливає на окремі компоненти лексичного значення слова, активізуючи один і нейтралізуючи інший, підкреслюючи його поняттєвий зміст чи виділяючи емоційно-оцінне забарвлення.

Т. Радзівська¹³ зосереджується на аналізі групи іменників, семантика яких своєрідно поєднує денотативний та оцінний компоненти. Це узагальнені назви подій (*подія, пригода, явище*), а також іменники, які репрезентують те, що сталося, як дію (дії) однієї або кількох осіб (*вчинок, вибрик, злочин, подвиг*). На відміну від конкретних назв подій (*землетрус, вибори, обід*), для узагальнених властиве входження до складу суджень про конкретну подію та її оцінка. Семантика досліджуваних слів, коментує Т. Радзівська, сформувалася як опозиція семантиці «звичайних», буденних подій, адже не все, що робить людина й відбувається у світі, можна назвати подією, учинком, історією. Ще одна функціонально-семантична особливість слів цієї групи полягає в тому, що вони практично не закріплюються за класами конкретних ситуацій. Для визначення оцінного потенціалу ілюстративного матеріалу дослідниця звертається до контекстів, у яких його використовують для кваліфікації того, що трапилось. У цій статті також розглянуто функціонування лексем *подія, випадок, пригода* в сполученнях з оцінними прикметниками в комунікативно значущих позиціях — суб'єктній, предикатній та інтродуктивній. Вибір оцінного означення, на думку Т. Радзівської, пов'язаний передусім з інтенціями мовця, його прагненням зацікавити адресата. Прагматичний фактор у цьому разі виступає на передній план: означення кваліфікують як функціональні еквіваленти прагматичних операторів привертання уваги, їх використовують не так для кваліфікації події, як для впливу на адресата. Крім цього, у статті констатовано, що іменники *випадок* і *пригода* мають спільні ознаки в аспекті категорії оцінки: вони корелюють з негативно конотованими означеннями й пристосувалися до «обслуговування» цієї семантичної сфери. Іменник *подія*, навпаки, тяжіє до сполучення з оцінками позитивного ряду й має семантичний зв'язок з полем позитивних оцінок. Проте їхня поява залежить від самого мовця, його комунікативних інтенцій,

¹² Жаркова Л. П. Знач. праця.— С. 76–80.

¹³ Радзівська Т. В. Ціннісні орієнтації у семантиці мовних одиниць // Там же.— 1996.— № 1.— С. 14–19.

від того, чи хоче він наголосити на трагічності, випадковості або значущості того, що сталося.

Досліджуючи слов'янську обрядову концептосферу, О. Тищенко¹⁴ виявляє семантичні особливості обрядових термінів у лексико-семантичному полі «позитивні емоції» в слов'янських мовах, зокрема представлених у весільному та поховально-поминальному обрядах. Система проаналізованих обрядодій відображає специфічну аксіологію, норми звичаєвого права, семантика одиниць досліджуваного поля репрезентована переважно палітрою позитивно маркованих обрядових номінацій, пов'язаних з ідеєю щастя, радості, здоров'я, багатства (наприклад, польські обрядові назви, зокрема *dobra nocka*, *dobranoc*, що, крім обряду шлюбної ночі, позначали й дівич-вечір; *dobra wola* «хліб-сіль, з яким мати зустрічає молодих після шлюбу», українські діалектні назви *добро* «майно», «одяг», «багатство», «вінок молодой» (пор. бр. *добро* «збіжжя, жито», болг. *добрина* «поминальна страва»).

Учені описують шляхи породження нових відтінків лексичного значення, зокрема й оцінних. Дослідження в галузі семантичної деривації на сучасному етапі розвитку семасіології, наголошує С. Оцалюк¹⁵, дають глибоке й повне уявлення про причини, види, результати переосмислення. Це створює передумови формулювання гіпотези про те, що процес переосмислення, виникнення неосеманта (слово, що одержує нове значення) піддається прогнозуванню. Один з механізмів семантичної деривації — оцінне переосмислення. Його продуктивність, як пояснює дослідник, зумовлена насамперед тим, що із зростанням частотності вживання слова зменшується його експресивність, і, відповідно, оцінка стає раціональнішою, що може не відповідати замислу носія мови, тому він шукатиме нові, експресивніші форми вираження потрібної оцінки. Продуктивність оцінного переосмислення визначається також закономірностями людського мислення: реалія, що пізнається, у процесі осмислення одночасно й оцінюється. Механізм оцінного переосмислення, пояснює С. Оцалюк, прозорий: нове значення будується на основі двох елементів вихідного — семи та її оцінки. Такому переосмисленню підлягають передусім слова, значення яких уже містять оцінку, проте первинно нейтральні слова також можуть бути залучені до цього процесу, якщо їхні значення оцінюватимуться ще до переосмислення. Дослідження публіцистичних текстів дали змогу авторові статті зробити висновок про те, що неосемант, створений на основі вихідного оцінного значення, як правило, зберігає полюс оцінки, хоч її вид може змінюватися. Складніша картина спостерігається в словах, вихідне значення яких не має яскраво виражених оцінних сем. У визначенні «вихідне нейтральне слово» є певна умовність, яка полягає в тому, що в ролі вихідного значення розглядають лише основний набір сем, а периферійні, асоціативні семи сюди не залучають. Проте саме вони найлегше піддаються оцінці, оскільки містять не лише відомості про предмет, а й дані щодо властивостей: характеру, призначення, функцій і т. ін. Отже, для прогнозування розвитку значення необхідно, по-перше, у

¹⁴ Тищенко О. В. Лексико-семантичне поле «позитивні емоції» у слов'янській родинній обрядовості: концептуальний підхід // Там же.— 2000.— № 2–3.— С. 57–66.

¹⁵ Оцалюк С. І. Оцінне переосмислення як один з механізмів семантичної деривації // Там же.— 1992.— № 6.— С. 23–25.

максимальному обсязі визначити периферійні семи цього значення, по-друге, представити кожну з них і з позитивною, і з негативною оцінками.

Специфікою функціонування в аспекті моделювання аксіологічних смислів відзначається ономастична лексика: можна спостерігати, наприклад, як пояснює Є. Отін¹⁶, семантичні зміни топонімів, пов'язані з розвитком у них здатності виступати своєрідними топонімічними метафорами, виражати вторинні емоційно-експресивні змістові нашарування на їхні власне топонімічні значення. Метафоризацію власних імен дослідник закликає відмежовувати від уживання їх як загальних назв — апелювання, пов'язаної з повною зміною їхнього поняттєвого змісту. Усі конотативні топоніми цей учений розділяє на дві категорії: узуальні, тобто широкоживані, та оказіональні, переносне значення яких — лише рідкісна (найчастіше — одинична) реалізація вторинних можливостей власного імені. Є. Отін подає детальний опис окремих топонімів, коментує особливості породження й функціонування вторинного (оцінного) співзначення (наприклад, як окрему групу досліджуваних одиниць у статті схарактеризовано топоніми, об'єднані спільним значенням «надто віддалене місце» (*Соловки, Камчатка, Сахалін* та ін.), описано конотації, що з'являються в процесі їхнього вживання. Дослідник засвідчує, що конотативна ономастична лексика лише спорадично відбивається в словниках (особливо це стосується топонімів). Часто можна зустріти випадки неправильного вживання деяких лексем, не завжди виразного їх розуміння, спостерігати вагання в їхньому графічному оформленні. Учений наголошує на необхідності створення довідника, у якому були б зібрані та витлумачені факти вживання власних імен у переносному значенні. Як відомо, після відповідної апробації своїх думок Є. Отін згодом реалізував свій задум у виданні відповідного словника¹⁷.

Проблем сучасного українського ономастикону торкається також О. Тараненко¹⁸, аналізуючи деякі явища в українській онімії (переважно кін. XX — поч. XXI ст.), пов'язані з формуванням в окремих топонімів та антропонімів конотативних нашарувань. У системі сучасної української онімії у зв'язку з досить різкою динамізацією мовних процесів і демократизацією мовних явищ під дією різноманітних соціальних чинників можна спостерігати, як уважає вчений, не тільки творення нових назв, але й зміни конотативних образів онімів та розширення їхнього семантичного діапазону. У статті в зазначеному ракурсі проаналізовано топоніми за окремими тематичними напрямками: а) лінія державотворчих орієнтацій і політичних орієнтирів нової України; б) лінія «українськості», українського етноцентризму; в) лінія військових поразок і перемог в історії України; г) лінія провінційної віддаленості, культурної відсталості; ґ) комплекс Одеси; д) лінія екологічних (техногенних) катастроф, аварій; е) лінія репресій радянського тоталітаризму. У цій студії також досліджено особливості функціонування окремих антропонімів. Найпомітніші зміни в конотативних образах антропонімів, що функціонують у мовному просторі України, відбулися, засвідчує

¹⁶ Отін Є. С. Конотативна ономастична лексика // Там же.— 1978.— № 6.— С. 46–52.

¹⁷ Отин Е. С. Словарь коннотативных собственных имен.— Донецк, 2004.— 412 с.

¹⁸ Тараненко О. О. На теми сучасного українського ономастикону: тенденції конотативних нашарувань. // Мовознавство.— 2010.— № 1.— С. 14–36.

О. Тараненко, у зв'язку з переходом до нового суспільно-політичного ладу та утвердження її як самостійної держави. На роль типового прізвища «середнього українця» висувається *Петренко* (прізвище, досить частотне для Наддніпрянщини, — частотніше, ніж *Іваненко*, але рідше, ніж, наприклад, *Ткаченко* або *Шевченко*), серед особових жіночих імен на роль позначення «простої» українки висувається зовсім не найчастотніше тепер ім'я *Гая* (раніше це була б, очевидно, *Маруся*). У результаті аналізу О. Тараненко робить висновок, що за ступенем завершеності розвитку семантико-образних і емоційно-оцінних нашарувань розглянуті топоніми та антропоніми демонструють неоднорідну картину, зокрема частина з них уже сформувала цілком виразні переносні значення. Потреба лексикографічної фіксації залишилася актуальною й у ХХ ст. Учений закликає фіксувати такі значення не тільки в спеціальних ономастичних та лінгвокраїнознавчих словниках, але й у словниках тлумачного типу, до того ж такому лексикографічному опису мають підлягати оніми не лише зі сформованими переносними значеннями, а й конотативні оніми у своїй власній функції (очевидно, у додатках до словника).

Окремі дослідження у сфері аксіологічних значень присвячено порівняльному вивченню особливостей кількох мов, адже «типологічне вивчення мов є одним з актуальних аспектів сучасного мовознавства»¹⁹. У лексичному складі кожної мови, коментує Т. Космеда²⁰, щодо її співвідношення з іншою мовою виділяється насамперед еквівалентна лексика, тобто лексика, що характеризується відповідністю одних і тих самих денотатів — предметів, явищ, понять. Їй протиставляється безеквівалентна лексика, яка слугує для номінації понять і реалій, що не мають точних відповідників у соціокультурних парадигмах порівнюваних мов. Це, зокрема, так звана етнокультурна лексика, її використовують для позначення етнотипових для того чи того народу предметів та явищ матеріальної й духовної культури. Дослідниця з'ясовує специфіку інших термінів, уживаних у типологічних дослідженнях. Наприклад, *екзотизми* — безеквівалентна лексика, запозичена іншою мовою. На думку авторки статті, значну роль відіграє частота вживання слова, його належність до активного чи пасивного складу мови: якщо безеквівалентну лексику, запозичену кількома мовами, активно вживають носії цих мов, експресія нівелюється й екзотичність зникає (напр.: *борець, вареники, пельмені*). *Етнографізми*, як правило, не належать до запозиченої лексики. Цей термін уживають на позначення явищ культури, предметів побуту, традицій народу тощо щодо тієї мови, у якій вони є первинними й відповідно оцінюються. Поряд з безеквівалентними словами до етнотипової лексики належать також і так звані етноконотативні, або фонові слова. Маючи певні відповідники, такі слова характеризуються наявністю лексичних значень з іншими емоційно-естетичними, словотвірними асоціаціями або конотаціями. Багатозначні слова можуть мати лише один ЛСВ, що не знаходить собі іншомовного еквівалента. Наприклад, Т. Космеда описує особливості лексем *рушник / полотенце* в українській і російській мовах, один з етноспецифічних ЛСВ кожної з них не має еквівалента в зіставлюваній мові. Цю специфіку важливо враховувати під час перекладу творів художньої літератури. Особливі труднощі

¹⁹ Космеда Т. А. Денотат, конотація й аксіосемантика у проекції на лексико-семантичні відповідники російської та української мов // Там же.— 1997.— № 4–5.— С. 58.

²⁰ Там же.— С. 58–63.

виникають у перекладачів, які намагаються відтворити іншою мовою тексти авторів, котрі активно вживають національно колоритну лексику, що репрезентує певну оцінку.

У статті О. Деменчука²¹ на матеріалі української, польської та англійської мов розглянуто особливості кодування семантикою перцептивної лексики інформації про ціннісні (оцінні) стратегії людини як суб'єкта перцептивно-інформаційного стану. Перцептивна лексика (перцептиви), пояснює автор, становить тематичний клас слів на позначення різних аспектів перцептивно-інформаційного стану людини, тобто внутрішнього (інформаційного) стану, який відображає умови її перцептивного буття або зміну таких умов, порівн.: *бачу (спостерігаю)* → *бачу (розумію)* → *бачу (оцінюю)*. Семантика перцептивної лексики кодує інформацію про оцінку характеристики перцептивного об'єкта в перспективі перцептивних (оцінка зовнішнього вигляду об'єкта), етичних (позитивна / негативна оцінка об'єкта) та емотивних (емотивна оцінка об'єкта) стратегій суб'єкта перцептивно-інформаційного стану. Дослідник розкриває динаміку перцептивно-інформаційного стану людини в ієрархії її ціннісних систем, установлює параметри ситуації, що визначають характер оцінки перцептивного об'єкта.

Л. Ніколаєнко²² зосереджується на порівняльно-історичному дослідженні семантики назв емоцій групи «Співчуття» в польській, російській та українській мовах. Дослідниця засвідчує, що проаналізовані іменникові й дієслівні лексеми сформувалися на основі праслов'янських форм **čuti*, **žalь < *gěl-*, **bolěti*, **milь*, **srъdьce*, **stradati*, **trpěti*, **ljutь*, **čestь*. Більшість назв у порівнюваних мовах не має значних семантичних відмінностей в історичних та в сучасних словниках.

Деякі статті журналу виконано на матеріалі лексики іноземних мов. Лексичні засоби вираження негативної оцінки англійської мови, як коментує Н. Пазич²³, становлять систему, у центрі якої — прикметник *bed* і його похідні. Аналізуючи досліджувані одиниці, автор поділяє їх на дві групи: до логіко-раціональних засобів оцінки відносить слова, що містять у своєму значенні сему негативної оцінки, але не виражають емотивного ставлення суб'єкта до предметів, фактів і явищ об'єктивної дійсності (це, наприклад, прикметники, що позначають такі ознаки особи, які викликають несхвальне ставлення до неї); емоційно-експресивні засоби оцінки зумовлюють емоційно-оцінне сприйняття фактів, відображених у тексті.

Хоча вживання емоційно-оцінних одиниць не властиве для наукових текстів, елементи індивідуального ставлення до висловлюваного, як зазначає Н. Гнатюк²⁴, завжди знаходять місце в науковому стилі, оскільки саме на них ґрунтується оцінна характеристика досліджуваного предмета. Емоційність тісно пов'язана з інтимізацією викладу, а прийом інтимізації полягає в прагненні автора зблизитися з читачем. Дослідниця звертає увагу на особливості стилю англійської наукової літератури й відзначає використання в

²¹ Деменчук О. В. Оцінка в семантиці перцептивної лексики // Там же.— 2012.— № 5.— С. 41–52.

²² Ніколаєнко Л. І. Порівняльно-історичні студії лексики на позначення емоцій групи 'співчуття' в польській, російській та українській мовах // Там же.— 2019.— № 2.— С. 58–70.

²³ Пазич Н. В. Зазнач. праця.— С. 70–71.

²⁴ Гнатюк Н. Г. Емоційна функція авторського «я» у передмовях до наукових трактатів // Там же.— 1989.— № 1.— С. 51–55.

його текстах емоційно забарвлених елементів, різноманітних емоційно-експресивних конотацій. Вона зосереджується на аналізі передмов до наукових творів з географії, історії, єгиптології, філософії, педагогіки, ботаніки, надрукованих англійською мовою в XVI–XIX ст. У цій статті зазначено, що в процесі розвитку стилю англійської наукової літератури можна спостерігати своєрідні тенденції, які знайшли вияв у характері та манері спілкування вченого з аудиторією. За авторським «я» в передмові закріплюється чітко домінантна прагматична функція. Це виявляється в тому, що в досліджуваній період авторське «я» пронизує всю композиційно-змістову структуру передмови, і лише починаючи з XIX ст. особовий займенник *I*, присвійний *tu* поступово замінюються займенниками *we*, *us*, *he*, *his* або безпосередньо іменником *the Author*. Таку зміну називають «множиною скромності» (*Pluralis Modestiae*), або авторським «ми», уживаним для того, щоб поєднати себе з тими, до кого звертаються. Заміна в англійській науковій літературі займенника *I* на *we* в XIX ст. була також пов'язана із загальним процесом позбавлення індивідуальності в манері викладу. Аналіз уживань займенників *I*, *we*, *he* в текстах передмов XVI–XIX ст. дав дослідниці змогу виділити, крім текстотвірної, модально-оцінну функцію, завдяки якій автор висловлює своє ставлення, згоду чи заперечення під час опису об'єкта дослідження, та емоційну, що забезпечує висловлення почуттів, настрою, суб'єктивного ставлення автора. Однією з найхарактерніших рис наукової прози XVI ст. є використання великої кількості емоційно-оцінної лексики. Тексти передмов наукової літератури XVI–XVII ст. за своєю емоційною насиченістю значно відрізняються від передмов пізнішого періоду.

У XVIII ст., як з'ясовує Н. Гнатюк, можна спостерігати поступовий відхід від особистої манери викладу, використання авторського «я», уживання емоційно-забарвленої лексики, що було зумовлено процесом стандартизації мови науки. Починаючи з XVIII ст., коли нормою мови наукової літератури почали вважати стислий виклад без емоційного та суб'єктивного ставлення до об'єкта висловлення, кількість тематичних відрізків передмови, у яких раніше знаходила вираження авторська емоційність, значно скорочується. Відступаючи на другий план загалом, емоційна функція авторського «я» зникає також при звертанні і до рядового читача або спеціаліста, і до високопоставленої особи, якій присвячено дослідження. У XVIII–XIX ст. знеособлення манери викладу, уживання мовних стандартизованих засобів, пов'язане з історичним розвитком науки, привело до майже цілковитої заміни емоційності логічністю. За авторським «я» зберігаються текстотвірна та модально-оцінна функції, а емоційна стає нетиповою.

Фразеологічний підрівень. Необхідним етапом у пізнанні доквілля, наголошує А. Парій²⁵, є процес непрямой номінації його окремих фрагментів, тобто перетворення фактів дійсності в мовні знаки, унаслідок чого нове значення слова узгоджується з опорним найменуванням і стає основним засобом утворення слів та словосполучень, що позначають ознаки непередметних сутностей. Дослідник, зокрема, звертає увагу на фразеологічні одиниці й обмежує аналіз фразеологізмами з анімальним контекстом, характеризуючи їх як один з продуктивних засобів непрямой номінації. Ці комплексні знаки дають змогу наочно показати формування оцінних найменувань по-

²⁵ Парій А. В. Роль конотацій у формуванні фразеологічного значення // Там же.— 1988.— № 1.— С. 45–48.

значуваного, що ґрунтуються на асоціативній природі конотативних ознак, а також з'ясувати їхню роль у формуванні фразеологічного значення. Для детального аналізу А. Парій відбирає ілюстративний матеріал з української, російської та англійської мов і простежує, як найменування тварин конотує різні ознаки, що не входять до лексичного значення слова, але передають подібність людини до тварин за цими рисами. Одним із джерел конотації, вважає автор, є внутрішня форма ФО, тобто інформація, експліцитно або імпліцитно наявна в значенні вільного словосполучення, з якого генетично походить фразеологізм, що й мотивує її значення (пор.: *шкідливий як кішка, похмурий як сич, злий як собака*). Порівняння фразеологізмів різних мов дало автору змогу засвідчити численні спільні риси, оскільки ними різні народи наділяють тварин через об'єктивність властивих їм ознак, однак дослідник спостерігає й відмінності в конотативних значеннях слів і словосполучень, що пояснює насамперед культурно-етнографічними особливостями, характерними для народів різних країн (наприклад, слово *вовчиця*, адресоване монгольській жінці, є для неї найтяжчою образою, як для китайця образливим є порівняння із зеленою черепахою або зайцем; або ж для японки найкращим компліментом є слова про те, що вона «красуня-змія»). Крім того, іменник-інтенсифікатор (анімальний компонент) може вказувати на кілька ознак, одна з яких реалізується в одному комплексному знакові, а друга — в іншому. У цьому випадку такий компонент перетворюється на своєрідне асоціативне поле — сукупність асоціативних уявлень, пов'язаних з твариною, птахом, комахою тощо (напр.: *ни одна собака, каждая собака знает, как собака устал, замерз, голоден*), *жить как кошка с собакой*). Ураховуючи, що мовні знаки в процесі функціонування можуть набувати різних семантичних значень, А. Парій наголошує на важливості продовження аналізу походження образних асоціацій, що є важливим в аспекті міжкультурної комунікації, а також у практиці викладання іноземних мов як додаткове джерело країнознавчих знань.

У ХХ ст. мовознавці продовжують досліджувати специфіку реалізації оцінки у фраземіці. Ж. Краснобаєва-Чорна²⁶ пояснює, що на сучасному етапі аналіз оцінних значень у мові не обмежується поняттями «добре» та «погано» й описує типологію оцінних фразем, що функціонують у п'яти семантичних діапазонах: «добре — погано», «схвалювати — не схвалювати», «задовольняти — не задовольняти», «цінний — нецінний», «цікавити — не цікавити», виділяючи в межах кожного фраземосемантичної групи, полярні за аксіологічною специфікою. За характером оцінки серед одиниць ілюстративного матеріалу українською, російською й англійською мовами ця дослідниця виділяє, крім фразеологізмів з позитивною й негативною оцінкою, фраземи з дифузною оцінкою, що визначається контекстуально.

Словотвірний рівень. Цікавий матеріал для дослідження становлять семантичні групи зменшувально-емоційних лексем, сфера їхнього вживання й функціонування. Зменшувальні слова, як наголошує О. Паньків²⁷, є переважно полісемантичними. Крім цього, за своїм емоційно-оцінним змістом вони не завжди збігаються в різних мовах. Емоційна сема зменшувальності,

²⁶ Краснобаєва-Чорна Ж. В. Семантичний простір оцінної фраземіки // Там же.— 2015.— № 5.— С. 39–51.

²⁷ Паньків О. Б. Контекстуальні функції демінутивів // Там же.— 1992.— № 2.— С. 56–60.

зазначає дослідник, потенційно містить два відтінки значення: з одного боку, пестливості, ласки, симпатії, ніжності тощо, з другого, — іронії, сарказму, антипатії, зневаги, презирливості.

Серед відтінків суб'єктивної оцінки, що їх виражають зменшувально-емоційні суфікси, як засвідчує М. Кравченко²⁸, домінують емоційність, симпатія, ласкаве ставлення до висловлюваного, однак у цьому випадку засобом вираження емоційного відтінку є не тільки суфікси. Твірні основи, будучи носіями об'єктивно-логічного значення, відіграють визначальну роль у семантиці вихідних форм. Автор класифікує досліджуваний ілюстративний матеріал, описуючи специфіку кожної виділеної групи. Наприклад, значення позитивної оцінки властиве іменникам, семантика яких не пов'язана з поняттям про відповідний розмір чи об'єм (*годинка, п'ятачок, вишнівочка, борщик*). За своєю природою ці лексеми не можуть мати значення зменшувальності чи здрібнілості. До найпродуктивнішої групи лексики, особливо поширеної в живому мовленні, фольклорі, М. Кравченко відносить групу іменників на позначення родинних стосунків (*матінка, матіночка, матуся, матусенька, мамонька, мамуня* та ін.). Найбільшого поширення іменники з позитивним забарвленням набули в народнопоетичному й побутовому мовленні. У розмовній мові, як і в народнопоетичній, можна зустріти найнесподіваніші оцінні слова для вираження людських емоцій, зокрема: *хлібчикок, хлівчикок, задачка, пивко, одиничка, двієчка, слівце, дровенята, розписочка, здоров'ячко*. Часто семантика емоційно-оцінних лексем виявляється лише в процесі функціонування, тому взаємодія оцінних іменників з контекстом іноді є домінують під час визначення семантичних можливостей демінутивів. Крім цього, завдяки контекстуальним засобам суфіксальні емоційні іменники можуть переходити з однієї семантичної групи в іншу.

Проаналізувавши близько 150 суфіксів іменників, В. Говердовський²⁹ простежує тісний зв'язок між системою службових морфем і системою конотації. Досліджувані суфікси іменників найчастіше експлікують конотації розмовності, пейоративності, книжності, меліоративності та ідеологічності. Деякі суфікси репрезентують кілька видів конотацій.

В англійській мові, коментує О. Паньків³⁰, на відміну від української чи російської, до демінутивів належать майже виключно іменники, проте вони теж, крім значення зменшувальності, можуть передавати емоційні відтінки замилювання, любов, симпатію, пестливість, зневагу тощо. Дослідник характеризує демінутивність як об'єктивно-суб'єктивну категорію, оскільки в демінутивних утвореннях спостерігаємо перехід від об'єктивного до суб'єктивного. В іншій розвідці цей автор³¹ продовжує дослідження у відповідному ракурсі й характеризує контекстуальні функції англійських та українських демінутивних іменників, зокрема в художніх текстах першотворів та їхніх українських перекладів. В англійському та українському мовленні, констатує О. Паньків, просторічні демінутиви широко використовують для

²⁸ Кравченко М. В. Оцінні іменники з позитивним емоційним забарвленням // Там же. 1977.— № 3.— С. 89–92.

²⁹ Говердовський В. І. Про суфіксальну експлікацію конотації іменників // Там же.— 1988.— № 3.— С. 54–59.

³⁰ Паньків О. Б. Контекстна реалізація просторічних демінутивних значень // Там же.— 1988.— № 3.— С. 72–74.

³¹ Паньків О. Б. Контекстуальні функції демінутивів // Там же.— 1992.— № 2.— С. 56–60.

передавання зниженої конотації та системи емоційно-експресивних значень, хоч англійська мова має обмежений арсенал засобів вираження демінутивності. Порівняння оригіналу й перекладу дало змогу виявити, що контекстуальне значення просторічних демінутивних іменників оригіналу часто передається незменшувальними формами української мови. Компенсується ця втрата іншими засобами відтворення змісту мовних одиниць оригіналу.

Граматичний рівень. Питання вираження оцінки морфологічними одиницями знаходимо лише в статті Н. Пащенко³², виконаній на матеріалі сучасної англійської мови. На думку авторки, визначення природи емоційних явищ, їхніх мовних і стилістичних функцій є однією з головних проблем «прихованої» граматики й стилістики художньої мови. Однак, наголошує дослідниця, певну форму обирають не тому, що вона має емоційне значення, а тому, що її граматичне значення допомагає найчіткіше передати ту чи ту емоцію. Н. Пащенко торкається важливого аспекту функціонування граматичних одиниць як оцінних засобів: морфологічна форма, що первинно не виражає аксіологічних смислів, може функціонувати як оцінна завдяки реалізації відповідних потенційних можливостей її граматичних значень. Дослідивши функціонування форм *Indefinite* і *Continuous*, автор статті констатує, що залежно від контексту й стилю мовлення вони здатні передавати і емоційно забарвлену інформацію, і нейтральну. Різноманітність уживання обох форм свідчить про те, що крім експліцитних вони можуть мати ще й імпліцитні значення, які входять до арсеналу «прихованої» граматики й виявляються тільки в контексті. Крім того, фактичне використання цих форм іноді суперечить їхньому головному (денотативному) значенню. Тоді форма набуває другорядного (конотативного) значення, що виникає як результат взаємодії різних граматичних форм. Під впливом контексту форми *Indefinite* і *Continuous* інколи втрачають свої розрізнявальні ознаки й стають граматичними синонімами.

Є в журналі статті, присвячені синтаксичним особливостям репрезентації оцінних значень. Наприклад, Т. Таран³³ наголошує на важливості характеристики синтаксичних засобів емоційно-експресивного впливу як істотної й необхідної риси ораторського мовлення. Дослідниця зауважує, що саме синтаксична будова казань проповідників XVII ст. й формувала емоційно-експресивний вплив на слухачів. Найвизначнішими творцями нової української проповіді в другій половині XVII ст. стали Іоанікій Галятовський, Лазар Баранович, Антоній Радивиловський, Дмитрій Туптало та Симеон Полоцький. Дослідниця наголошує: що емоційніша мова, то більш хиткий і невизначений її предметно-логічний зміст, а прагнення якнайповніше передати денотативне значення, як правило, знімає емоційність. Автори проповідей часто вживають слова, що прямо називають емоції, синтаксично розчленовують граматичну структуру речення, використовують повтори, гіперболізацію, прагнуть до образності, афективності словника тощо. Крім цього, різноманітні варіації у сфері синтаксису надають додаткові можливості для відображення емоційних станів. Прагнучи до яскравої виразності, автор значною мірою трансформує нейтрально-лінійний типовий виклад. Комунікативна мета й специфічні завдання спілкування змушують усклад-

³² Пащенко Н. І. До питання про емоційне значення форм *Indefinite* і *Continuous* у сучасній англійській мові // Там же. — 1975. — № 6. — С. 68–71.

³³ Таран (Майданович) Т. В. Знач. праця. — С. 44–52.

нювати композиційні структури, що стає засобом емоційного посилення експресивного вираження думки. Аналіз продемонстрував, що в одних барокових проповідях домінують логічні форми, в інших текстах синтаксичні структури трансформуються шляхом залучення емоційно-риторичних конструкцій. Логізовані синтаксичні структури більш характерні для казань І. Галятовського, Л. Барановича; тексти Д. Туптала відзначаються гармонійним поєднанням логічної та емоційної експресії; у проповідях С. Полоцького й А. Радивиловського переважають емоційно-риторичні фігури й композиційні прийоми, проте всі названі ритори — представники київської освіченої духовності, якій притаманна глибока релігійна емоційність. Вона, як пояснює дослідниця, не випадкова в книжній київській традиції. Її витoki закорінені й у народнопоетичній творчості (ліричні українські пісні, козацькі думи), у системі образів «Слова о полку Ігоревім», звичаях праукраїнських племен, традиціях трипільської культури.

Семантичний зміст речень може модифікуватися прагматичними факторами мовленнєвого спілкування. Як наголошує О. Федотова³⁴, мовець і адресат обмінюються інформацією за допомогою висловлень, зміст яких не завжди зводиться до сукупності значень лексичних одиниць, що входять до їхнього складу, а визначається умовами ситуації безпосереднього спілкування. Авторка класифікує досліджувані англомовні речення на загальнооцінні й частковооцінні залежно від значення оцінки в семантичній структурі. Загальнооцінні значення містять оцінку об'єкта загалом (напр.: *You're a dreadful old woman*). Часткові оцінки містять одну з ознак об'єкта (напр.: *You have such beautiful hands!*). Семантична структура загальних оцінок складніша, ніж семантична структура часткових, оскільки вона ґрунтується на сполученні ознак об'єкта, що, на думку О. Федотової, і пояснює наявну в мовленні тенденцію до вживання частковооцінних речень. Речення, що містять оцінку адресата з боку мовця, дослідниця розділяє на два типи залежно від того, зорієнтовано оцінку на суб'єкт (мовця) чи на об'єкт (адресата). У реченнях, зорієнтованих на адресата, ідеться про ознаки адресата, мовні засоби виражають думку мовця про них. Денотатом такого оцінного речення є адресат, його ознаки й стан. В оцінних реченнях, зорієнтованих на мовця, ідеться не про ознаки об'єкта, а про почуття й стан мовця, викликані адресатом: тут денотатом є почуття, емоції мовця, викликані в нього адресатом, а об'єктом оцінки — причина емоцій, тобто адресат. У мові вираження оцінки, пояснює О. Федотова, може бути представлене трьома способами: семантичним, семантико-прагматичним і прагматичним. Семантичний спосіб є основним і здійснюється онтологічно оцінними одиницями мови. У процесі актуалізації змісту речення значення оцінки може модифікуватися залежно від комунікативного наміру мовця й контексту. Такі речення, утворені семантико-прагматичним способом, дослідниця називає оцінно-експліцитними — адгерентними (нестійкими, залежними від контексту й ситуації спілкування). Квазіоцінні речення утворюються прагматичним способом вираження оцінки адресата мовцем. Їхній оцінний зміст не залежить від наявності в лексико-граматичній структурі онтологічно оцінних одиниць мови, а також лексичних одиниць, у яких може експлікуватися потенційна сема оцінки. Здійснений аналіз ілюстративного матеріалу дав змогу автор-

³⁴ Федотова О. І. Зазнач. праця.— С. 70–72.

ці створити комунікативно-прагматичну типологію оцінних речень сучасної англійської мови.

Провести чітку межу між оцінними й неоцінними конструкціями не легко, оскільки існує цілий ряд висловлень, що одночасно репрезентують і оцінну, і дескриптивну семантику. Наприклад, речення *Хлопчик хороший* репрезентує факт, що хлопчик має риси, які вважають позитивними (дескриптивний елемент значення), пресупозицією цього висловлення є оцінка (певні якості вважаються для хлопчика хорошими). Такі речення, на думку С. Проскуркіної³⁵, містять у собі елемент оцінки, але основним тут є дескриптивне значення (це може бути ознака, риса, дія, відношення, факт, кваліфікація та ін.). Їх, очевидно, зручніше кваліфікувати як дескриптивно-оцінні, а не власне оцінні висловлення. Власне оцінними, пояснює авторка, слід уважати лише ті конструкції, у яких значення оцінки не тільки головне, а й єдине (напр.: *Прогулюватися корисно*). Співвідношення дескриптивного й оцінного значень у реченні залежить від семантики його компонентів. Крім суб'єкта, об'єкта оцінки й оцінного предиката, що детально схарактеризовано в цій статті, важливою ознакою оцінних структур є наявність у них ще одного специфічного елемента — лімітатива, компонента, що звужує сферу поширення оцінки, напр.: *Йому краще не повертатись* (суб'єктний лімітатив), *Обманювати дітей* — гріх (об'єктний лімітатив), *Говорити йому* — нерозумно (лімітатив-адресат). Інші лімітативи обмежують саму ситуацію, указуючи на те, що процес оцінюють так лише тоді, коли він відбувається в певний час (*Добре, що повернувся рано*), за певної умови (*Без правди жити важко*), у певному місці (*Відпочивати в лісі* — корисно), з певної причини (*Сваритися через дрібницю* — легковажно). С. Проскуркіна аналізує особливості функціонування лімітативів і наголошує, що вони є необов'язковим компонентом. У цій студії виділено типи оцінних структур за різними критеріями. Наприклад, залежно від засобу репрезентації оцінного значення — висловлення з прямою (*Добре, що ти прийшов*) та опосередкованою оцінкою (*Молодець, що ти прийшов; Життя прожити — не поле перейти*). У першому випадку оцінка передається за допомогою спеціальних мовних одиниць (оцінних слів), у другому — значення оцінки в пресупозиції. Крім того, існують конструкції, у яких оцінний предикат експліцитно не виражений, напр.: *Читай таку книгу!*

Учені розмірковують про зв'язок та відмінності категорії оцінки й категорії модальності. Зміст суб'єктивно-оцінного аспекту мовної модальності, пояснює В. Козловський³⁶, це сума значень, що відбивають ставлення мовця до змісту висловлення. Існує й ширше тлумачення: сюди відносять оцінку реальності висловлення (упевненість, сумнів, незнання, заперечення), емоційне ставлення (радість, жаль, страх), а також якісну оцінку (добре, погано, небезпечно).

Багато дослідників наголошує на необхідності дотримання особливостей перекладу емоційно-оцінних одиниць. Так, Л. Жаркова³⁷ зазначає, що додатковий компонент — емоційно-оцінне забарвлення — у лексичному

³⁵ Проскуркіна С. М. Семантико-синтаксична структура оцінного висловлення // Там же. — 1995. — № 2–3. — С. 21–24.

³⁶ Козловський В. В. Про прагматичну спрямованість суб'єктивно-оцінного аспекту модальності // Там же. — 1991. — № 3. — С. 68–73.

³⁷ Жаркова Л. П. Зазнач. праця. — С. 76–80.

значенні слова вимагає особливої уваги перекладачів. Висока якість перекладу великою мірою залежить від знання специфіки емоційно-оцінних слів, їхньої національної своєрідності. Зіставляючи паралельні суфіксальні форми із споріднених мов, В. Говердовський³⁸ засвідчує конотативний незбіг значень суфіксів, хоча формально вони відповідають один одному. Тому дослідник і наголошує, що особливого значення набуває проблема конотативної адекватності лексики в процесі перекладу художньої літератури.

На сторінках часопису представлено також рецензії на монографічні видання, присвячені проблематиці лінгвоаксіології³⁹.

Отже, дослідження оцінки як основної категорії прагмалінгвістики набуває наприкінці ХХ ст. особливого розвитку, що засвідчує й увага авторів статей журналу «Мовознавство» до цього питання. Огляд наукових розвідок часопису демонструє, що на його сторінках висвітлено численні аспекти лінгвоаксіології. Більшість статей (1967–2019 рр.) присвячено дослідженню одиниць лексико-семантичного та словотвірного рівнів. Наукові розвідки ХХІ ст. репрезентують аналіз лексичних і фразеологічних засобів вираження оцінки, що зумовлює потребу висвітлення специфіки функціонування в зазначеному ракурсі одиниць інших рівнів, які на сучасному етапі розвитку мови відзначаються особливою активністю.

(Харків)

O. V. KHALIMAN

**COVERAGE OF LINGUOAXIOLOGY PROBLEMS IN THE
«MOVOZNAVSTVO» JOURNAL: A REVIEW OF ASPECTS AND STUDIES**

An aspectual review of the scientific articles in the journal «Movoznavstvo» on the problems of linguoaxiology has been represented in the article. Aspects of the study of the category of estimation in linguistic studios on the pages of the journal are covered.

Key words: linguoaxiology, language estimation category, journal «Movoznavstvo».

³⁸ Говердовський В. І. Зазнач. праця.— С. 54–59.

³⁹ Багмут А. Й. [Рец. на:] Космеда Т. Аксіологічні аспекти прагмалінгвістики // Там же.— 2001.— № 5.— С. 100–101; Селігей П. О [Рец. на:] Черненко Г. А. Мовленнєвий вплив на ціннісні системи: діапазон імовірностей // Там же.— 2018.— № 4.— С. 84–86.